

Magyar tájékoztatás

A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény végrehajtásához készült 7-8. időszakos kormányjelentés Bizottság által elfogadott záró következtetések 44. pontja kapcsán

Ezúton tájékoztatjuk a tisztelt Bizottságot, hogy Magyarország A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény végrehajtásáról készült 7-8. időszakos kormányjelentés 2013. február 14-i megvitatása kapcsán, a Bizottság által elfogadott záró következtetések 44. pontjában felsorolt ajánlások (21. bekezdés (a), (b), és (g); a 31. bekezdés (b), (c) és a 33. bekezdés (b)) végrehajtása érdekében fogantatosított intézkedésekkel kapcsolatban az alábbi válaszokat adja.

„21. A Bizottság, a nők elleni erőszakról szóló 19. számú Általános Ajánlással (1992) és az előző záró-következtetésekben foglalt ajánlásokkal összhangban, sürgeti a részes államot, hogy:

a) alkosson törvényt a kapcsolati erőszakról és kriminalizálja a nők elleni erőszak különböző formáit, ideértve a gazdasági és pszichológiai erőszakot, valamint a fenyegető zaklatást;”

Az Országgyűlés 2012. szeptember 17-én határozatot hozott [60/2012. (IX. 18.) OGY határozat], amiben egyetértett a családon belüli erőszak önálló büntetőjogi törvényi tényállásban történő szabályozásáról szóló népi kezdeményezéssel. A fent említett országgyűlési határozat eredményeként létrejött egy munkabizottság, aminek egyik legfőbb célja volt a családon belüli erőszak büntetőjogi szabályozásának kialakítása, és erre egy külön kodifikációs munkacsoportot hívtak életre.

A szakmai szervek, illetőleg civil szervezetek bevonásával sor került a tényállás szövegének meghatározására, figyelembe véve a büntetőjog hazánkban kialakult tradicionális rendszerét, valamint az alkotmányossági és nemzetközi követelményeket is, és a kapcsolati erőszak bűncselekménye 2013. július 1-ével a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: új Btk.) részét képezi (212/A. §).

A kapcsolati erőszak önálló, új tényállás jellegét tovább erősíti, hogy a már meglévő tényállásokhoz képest - a sértettek speciális jellegére, és a rendszeres elkövetésre tekintettel - az új tényálláshoz kapcsolódó szigorúbb büntetési tételek mellett, abban olyan új magatartások kriminalizálása is megjelenik, amelyek eddig nem szerepeltek a Btk.-ban. Az új Btk. ennek megfelelően a testi sértés szintjét el nem érő, de a sértett emberi méltóságát súlyosan sértő erőszakos magatartásokat, és a gazdasági ellehetetlenítést is büntetni rendeli. Ugyanakkor az új elkövetési magatartások olyan mértékben előrehozzák a büntetőjogi védelmet, hogy ebben a körben a hatóság fellépésére csak magánindítvány esetén kerülhet sor, mivel ebben a körben kizárólag a konfliktusban érintett sértett tudja megítélni, hogy kívánja-e a hatóságok beavatkozását, vagy sem. A külvilág számára is egyértelműen észlelhető, a fizikai bántalmazás szintjét elérő, az új tényállás minősített eseteit jelentő elkövetési magatartások esetében változatlanul nem feltétele a büntetőeljárás megindításának a magánindítvány megtétele.

A bűncselekmény speciális passzív alanyainak köre indokolja leginkább egy külön büntetőjogi törvényi tényállás megalkotását, amelyet a jogalkotó azokra a társadalmi és szociális kapcsolattrendszerekre figyelemmel határozott meg, ahol a bűncselekmény tényleges fenyegetést jelent a házasság, a család és a gyermekek sérelmére. Ennek megfelelően az új

Btk. a sértetti kört az új Btk. 459. § 14. pontjában meghatározott hozzátartozó fogalmánál tágabban határozza meg, mivel kiegészíti azt a volt házastárs, volt élettárs, gondnok, gondnokolt, gyám és gyámolt személyével.

A meghatározott sértetti kör speciális alanyain kívül a törvény a bűncselekmény megvalósulásához feltételként határozza meg az együttélést. A törvény szerint az is elegendő a bűncselekmény megállapíthatóságához, ha nem az elkövetéskor, hanem korábban élt együtt a sértett az elkövetővel, azonban az együttélés minden formájának elhagyásával megszűnne egy olyan többlet tényállási elem, amely indokolná külön büntetőjogi tényállás megalkotását, mivel az együttélésből vagy korábbi együttélésből fakadó bizalom, adott esetben kiszolgáltatottság növeli az elkövető általi abúzus lehetőségét. Meg kell jegyezni, hogy az együttélés bizonyítása nem ütközik különösebb akadályokba, hiszen egyrészt a lakcímnnyilvántartóból visszakereshető, másrészt tanúvallomások alapján is lehet bizonyítani.

A bűncselekmény megvalósulásához szükséges feltétel továbbá a rendszeresen megvalósuló elkövetés. A sértett személyére és az elkövetés körülményeire tekintettel az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott alapcselekmények elkövetése felminősül 3 évig terjedő, míg az (1) bekezdés b) pontjában meghatározott alapcselekmények elkövetése 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett büntetvé. A rendszeres elkövetésre vonatkozó kritérium elvetése is - az együttéléshöz hasonlóan - azt jelentené, hogy megszűnne egy olyan speciális tényállási elem, amelyre tekintettel szakmailag indokolható az önálló tényállás megteremtése.

A tényállás (2) bekezdése a bűncselekmény elkövetési magatartásait az új Btk.-ban már szereplő büntetőjogi tényállásokra történő hivatkozással határozza meg. Az új Btk. az összefoglalóan családon belüli erőszak körében elkövetett cselekményeket külön-külön tényállásokban egyébként is szigorúan bünteti. Mindazonáltal, a törvény szándéka az elkövető elrettentése, és erre figyelemmel egyes kevésbé súlyos szabadságvesztéssel fenyegetett, a családon belüli erőszak körébe vonható bűncselekményeket (a testi sértés egyes alakzatait, a becsületsértést, a személyi szabadság megsértését és a kényszerítést) súlyosabban rendeli büntetni.

A tényállás (2) bekezdésében meghatározott cselekmények büntethetősége nincs magánindítványhoz kötve, annak ellenére, hogy a tényállás alapjául szolgáló cselekmények közül egyesek (könnyű testi sértés, tetteges becsületsértés) alapesetben magánindítványhoz kötöttek, az új tényállás esetén annak speciális és súlyosabb jellegére tekintettel (hozzátartozói viszony, rendszeresség, elkövetéskori vagy korábbi együttélés) már anélkül is elindulhat az eljárás. Ugyanakkor továbbra sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az elkövetési magatartás jellegére, valamint az elkövetés körülményeire tekintettel a bűncselekmény megállapíthatóságához elengedhetetlen a sértett hatósággal való együttműködése.

b) módosítsa a távollattásra vonatkozó jogszabályokat annak érdekében, hogy az megfelelő védelmet biztosítson az áldozatoknak az együttélés valamennyi formájára kiterjedően, és hosszabbítsa meg a távollattási végzések időtartamát;

Amennyiben az erőszak sértette a terhelt hozzátartozója, akkor a büntetőeljárást megelőzően elrendelhető távollattásról a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattásról szóló 2009. évi LXXII. törvény (a továbbiakban: 2009. évi LXXII. törvény) rendelkezik, amely lehetővé teszi az ún. megelőző távollattás elrendelését. Ennek fő célja, hogy még azt

megelőzően kezelje a családon belüli erőszak jelenségét, mielőtt egy súlyosabb helyzet, a sokszor helyrehozhatatlan következményekkel járó bűncselekmény bekövetkezne.

A távoltartás időtartamának meghosszabbításával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a polgári ügyekben hozott védelmi intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló 606/2013/EU parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: EU rendelet) 15. preambulum-bekezdése kifejezetten elismeri, hogy az egyes tagállamok joga alapján igénybe vehető védelmi intézkedések – különösen időtartamuk tekintetében – sokfélék, valamint azt, hogy a jogintézmény jellemzően sürgős esetekben lenne alkalmazandó.

Jelezzük, hogy a bíróság a megelőző távoltartást 60 napra rendelheti el [2009. évi LXXII. törvény 16. § (2) bekezdés], amely rendelkezés 2014. március 15-től hatályos; ezt megelőzően ugyanis csak 30 napig tartott. A jogszabály-módosítás indokolása az alábbiakat tartalmazza: „A jogalkalmazói tapasztalatok alapján a jelenlegi, 30 napra elrendelhető megelőző távoltartás nem jelent minden esetben kellően hatékony szankciót a hozzátartozók közötti erőszak megakadályozása érdekében. Ez az indoka, hogy a megelőző távoltartást legfeljebb 60 napra rendelhesse el a bíróság.” Nincs tudomásunk továbbá olyan nemzetközi előírásról, amely a távoltartás idejére 60 napnál hosszabbat ajánlana; ilyet az EU rendelet sem tartalmaz.

A CEDAW bizottság javaslatának másik konkrét iránya a „megfelelő védelem biztosítása”. A polgári jogi eszközrendszer korlátozott a tekintetben, hogy a valamely konkrét bírói rendelkezésnek eleget nem tevő személlyel szemben kényszer alkalmazzon; a jogág tipikusan anyagi jellegű „szankciókkal” éri el az önkéntes végrehajtás irányába való terelést.

A büntetőeljárás megindulását követően is lehetőség van távoltartás elrendelésére – a terhelt és a sértett közötti családi kapcsolatra tekintet nélkül -, hiszen a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 2006. július 1-je óta tartalmazza a távoltartást, mint büntetőeljárás kényszerintézkedést (Be. 138/A.-139. §).

A büntetőügyekben elrendelhető távoltartás az előzetes letartóztatás alternatívája és azt a célt szolgálja, hogy ne kerüljön sor a sértett tanú befolyásolására, megfélemlítésére, ami veszélyeztetné a bizonyítást, illetve, hogy megakadályozza a megkísérelt vagy előkészített bűncselekmény befejezését, vagy a sértett sérelmére újabb bűncselekmény elkövetését.

Távoltartást a bíróság 2009 óta a korábbi tíztől harminc napig terjedő időtartam helyett, tíztől hatvan napig terjedő időtartamra rendelhet el. Ezt követően, amennyiben a távoltartás elrendelésének feltételei fennállnak, az ismétlenül elrendelhető. Amennyiben a terhelt a távoltartás szabályait szándékosan megszegi, előzetes letartóztatása rendelhető el, vagy ha ez nem szükséges, rendbírsággal sújtható.

g) módosítsa a Büntető Törvénykönyvét annak érdekében, hogy az erőszakos közöszlés tényállásának definíciója az áldozat önkéntes beleegyezésének hiányán alapuljon;

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) alapján az erőszakos közöszlés és a szemérem elleni erőszak akkor volt büntetendő, ha a közöszlésre vagy fajtalanságra kényszerítés erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel valósult meg. A korábbi joggyakorlat a sértett nem önkéntes beleegyezésével, ám mégsem kvalifikált fenyegetés hatására megvalósuló szexuális aktust kényszerítésnek (Btk. 174. §) minősítette.

Az új Btk. ezen változtat, ezért szexuális kényszerítésként (196.§) súlyosabb büntetéssel rendeli büntetni az ún. nemi zsarolást, ezzel elmozdul a szabályozás a hazai és külföldi női

jogvédő szervezetek, testületek, így különösen a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöbölésével foglalkozó CEDAW Bizottság ajánlása által is kívánt irányba.

Mivel a szexuális cselekmény végzésére vagy annak eltűrésére való kényszerítés felöl minden olyan magatartást, amikor a sértett nem önként és szabadon adja a beleegyezését a szexuális cselekményhez, hanem valamilyen kényszer hatására, ez a tényállás alkalmas egyben a nőkkel szembeni erőszak és a családon belüli erőszak elleni küzdelemről és azok megelőzéséről szóló egyezmény (CAHVIO Egyezmény) rendelkezéseinek átültetésére is, ezen egyezmény ugyanis a beleegyezés hiányát írja elő tényállási elemként.

31. *A Bizottság sürgeti a részes államot, hogy:*

b) biztosítson megfelelő hozzáférést a családtervezési szolgáltatásokhoz és megfizethető fogamzásgátlókhöz, beleértve a sürgősségi fogamzásgátlást is, valamennyi nő, így a fogyatékkal élő, roma, a HIV/AIDS-es, a migráns és menekült nők számára, és a társadalombiztosítás által fedezze többféle korszerű fogamzásgátló költségeit és tegye vény nélkül elérhetővé a sürgősségi fogamzásgátlást;

c) biztosítsa a biztonságos abortuszhoz való hozzáférést a kötelező tanácsadás és orvosilag indokolatlan várakozási idő mellőzésével, az Egészségügyi Világszervezet (WHO) vonatkozó ajánlásával összhangban;

A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény – az Alaptörvénnyel összhangban – a magzat egészséges fejlődését biztosító feltételek megteremtése, azaz a magzati élet védelme szempontjából közelíti meg a terhesség-megszakítás kérdéskörét. Ennek a megközelítésnek a szellemében azt mondja ki, hogy a terhesség-megszakítás nem a családtervezés és a születésszabályozás eszköze, hanem arra csak az anya vagy a magzat veszélyeztetettsége, illetve – nem egészségügyi ok esetén – az anya súlyos válsághelyzete esetén kerülhet sor. A törvény alapkonceptiója, hogy a terhesség-megszakításról való – nem egészségügyi okból történő – döntés meghozatalához kívánja biztosítani a körülmények és a terhesség-megszakítást befolyásoló feltételek teljes körű megismerését, amelynek tudatában a felelősségteljes döntést az érintett személyeknek kell meghozni.

A Családvédelmi Szolgálat munkatársai a terhesség megszakítása iránti kérelemmel kapcsolatos eljáráson túl megadnak minden szükséges felvilágosítást, így a döntés meghozatala és a beavatkozás elvégzése közötti három nap türelmi idővel is a visszafordíthatatlan következményekkel járó döntés meghozatalának megalapozottságát kívánja elősegíteni. Álláspontunk szerint ez a három napos várakozási idő és a kötelező tanácsadás – a dokumentum szerinti javaslattal ellentétben – nem minősülhet indokolatlannak, hiszen célja éppen a tájékoztatáshoz és az önrendelkezéshez fűződő alapvető jog biztosítása.

A törvény értelmében a terhesség megszakítását kérheti minden, térítésmentes terhesgondozásra is jogosult személy, így a szabad mozgás és a három hónapot meghaladó tartózkodás jogával rendelkező személy és az a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó személy, aki bevándorolt vagy letelepedett jogállású. Rajtuk kívül kérheti továbbá az a külföldi is, aki érvényes tartózkodási engedéllyel több, mint 2 hónapja tartózkodik az ország területén, aki menekültkénti elismerését kérelmezte, akit a menekültügyi hatóság menedékesként vagy befogadottként elismert, valamint aki nemzetközi szerződésben foglaltak alapján az ország

területéről nem utasítható ki, vagy nem irányítható vissza. A törvény tehát álláspontunk szerint széleskörűen, megkülönböztetéstől mentesen ad lehetőséget a terhesség-megszakítás kérelmezésére.

A kötelező tanácsadás mellőzése meglátásunk szerint azt a helyzetet idézné elő, hogy nemcsak a terhesség-megszakítás feltételeivel, lehetőségeivel, módszereivel kapcsolatban nem kapna kellő tájékoztatást a kérelmező, de az annak esetleges elkerülésével kapcsolatos ismereteknek, a terhesség-megszakítást követő segítségnyújtási lehetőségeknek és a későbbi, személyre szóló fogamzásgátlási lehetőségeknek sem jutna birtokába. A törvény még arra is kitér, hogy a tájékoztatást lehetőleg az apa jelenlétében kell megadni, ami a felelősségteljes döntés lehetőségét teremti meg.

Mindezek, a fenti tájékoztatásról és várakozásról szóló rendelkezések a kérelemre történő, súlyos válsághelyzetben lévő nő beavatkozására vonatkoznak. Amennyiben a terhesség megszakítására az állapotos nőnél vagy magzatánál fennálló egészségi ok miatt kerül sor, abban az esetben arra szakorvosi vélemény alapján kerül sor, külön kérelem nélkül.

A fogamzásgátlók hozzáférhetősége jelenleg is – álláspontunk szerint – elérhető áron biztosított (2300-3000 forint -EUR 7-9). A Magyarországon támogatott gyógyszerekre fordítható költségvetési keret rendkívül szűkös, és a kormánynak jelentős erőfeszítésbe kerül, hogy a betegségben szenvedő lakosság gyógyszereszükségeihez hozzá tudjon járulni. A jogszabályok lehetőséget adnak ugyanakkor arra, hogy erre irányuló kérelem esetén fogamzásgátló tablettát egyedi méltányosság keretében az Országos Egészségbiztosítási Pénztár támogassa a rendkívüli körülmények között élő nők számára.

A sürgősségi fogamzásgátlás vény nélküli elérhetővé tételével kapcsolatban fontos figyelembe annak jelentős egészségügyi kockázatait. A sürgősségi fogamzásgátlás csak, mint végső megoldás jöhet szóba és szigorúan orvosi felügyelet mellett.

33. *A Bizottság sürgeti a résztes államot, hogy*

b) számolja fel a fogvatékossággal élő nők kényszer-sterilizációját az egészségügyi szakemberek képzése révén, figyelmük felhívásával saját előítéleteikre, valamint helyezze hatályon kívül vagy módosítsa, az 1997. évi CLIV. törvényt, amely széleskörű lehetőséget biztosít az orvosok számára a kényszer-sterilizáció elvégzésére, a fogvatékossággal élők szabad és tájékozott beleegyezésére vonatkozó nemzetközi egészségügyi normákkal ellentétben;”

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban Eütv.) a művi meddővé tétel két formáját ismeri, a családtervezési célból és az egészségügyi okból elvégzett beavatkozást. Az Eütv. 187. §-a értelmében a nemző-, illetőleg fogamzásképeséget megakadályozó művi meddővé tétel egészségügyi indokból az érintett személy írásbeli kérelme alapján, cselekvőképes, valamint tizennyolcadik életévét betöltött, cselekvőképesében bármely ügycsoportban részlegesen korlátozott és tizennyolcadik életévét be nem töltött korlátozottan cselekvőképes kiskorú, valamint a 187/B. § szerinti esetben a cselekvőképtelen – ide nem értve a cselekvőképtelen állapotban lévő személyt – személynél végezhető el.

A művi meddővé tétel elvégzése iránti kérelem benyújtásakor az egészségügyi szolgáltató kijelölt orvosa a kérelmezőt szóban és írásban tájékoztatja a fogamzásgátlás egyéb lehetőségeiről, a beavatkozás jellegéről, lehetséges kockázatairól és következményeiről, a

fogamzó-, illetve nemzőképesség helyreállításának esélyéről. Amennyiben a beavatkozás cselekvőképességében korlátozott vagy cselekvőképtelen személy művi meddővé tételére irányul, a tájékoztatás az érintett számára a cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó ok jellegének figyelembevételével, az érintett személy által értelmezhető módon történik. A beavatkozás elvégzésének egészségügyi indokát szakorvosnak kell igazolnia, ami akkor javasolható, ha a terhesség a nő életét, testi épségét, egészségét közvetlenül veszélyeztetné, vagy a terhességből születendő gyermek orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban szenvedne, és más fogamzásgátlási módszer alkalmazása nem lehetséges vagy egészségügyi okból nem javasolható.

Cselekvőképességében korlátozott személynél a beavatkozás elvégzéséhez a gyámhatóság hozzájárulása is szükséges. A gyámhatóság ilyen esetben azt vizsgálja, hogy az érintett személy kérelme akaratával egyező-e, továbbá azt, hogy az érintett tisztában van-e a döntése következményeivel.

Az Eütv. 187/B. §-a szerint cselekvőképtelen személy művi meddővé tételére irányuló beavatkozás kizárólag jogerős bírósági határozat alapján, a fogamzóképesség elérését követően végezhető el. Ilyen esetben az engedélyezés iránt az érintett személy törvényes képviselője – tizennyolcadik életévét be nem töltött cselekvőképtelen személy esetében a gyámhatósággal együttesen – indíthat keresetet a Fővárosi Törvényszéknél. A bíróság a kérelemről nemperes eljárásban a cselekvőképtelen személy, a törvényes képviselő, valamint a gyámhatóság meghallgatását követően határoz. A bíróság a cselekvőképtelen személy művi meddővé tételére irányuló beavatkozás elvégzését akkor engedélyezi, ha más fogamzásgátlási módszer alkalmazása nem lehetséges vagy egészségügyi okból nem javasolható, és a cselekvőképtelen személy gyermek felnevelésére nem képes, továbbá ha a terhességből születendő gyermek orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban szenvedne és a beavatkozás elvégzése a cselekvőképtelen személy akaratával megegyezik, vagy ha a bekövetkező terhesség a cselekvőképtelen személy életét, testi épségét, egészségét közvetlenül veszélyeztetné.

Az Eütv. a meddővé tétel – az egészségügyi indokon túli – családtervezési célú alkalmazását a beavatkozással előidézett meddőség alapvetően visszafordíthatatlan jellegére, valamint népesedéspolitikai okokra tekintettel életkori, szociális feltételekhez köti. A normaszöveg arra törekszik, hogy az alapvetően visszafordíthatatlan jellegű beavatkozással előidézett meddővé tétel helyett a fogamzásgátlás más – végleges meddőséget nem okozó – módszereit helyezze előtérbe, figyelembe véve a demográfiai, népesedési folyamatok hátrányos alakulását is. Így a családtervezési célú meddővé tétel korlátjaként – 2014. március 15-e óta – 40. életév betöltése, valamint ehhez képest önálló, vagylagos feltételként a három vér szerinti gyermek szerepel az Eütv.-ben.

Fentiek alapján álláspontunk szerint és a vonatkozó alkotmánybírósági, bírói gyakorlat alapján is a fogyatékosággal élő személyek esetében fokozott, többértű garanciák érvényesülnek a művi meddővé tétel elvégzésének korlátjaként, mind a beleegyezés, az érintett akaratának figyelembe vétele, mind a tájékoztatás és az engedélyezés esetében.